

Alkoholiaiheinen vanhempainilta – sosiaalipedagoginen interventio?

Jenni Helenius

Johdanto

Yksi nuoriin kohdistuvan ehkäisevän päihdetyön haasteista on vanhempien tavoittaminen. Huoltajat ovat keskeisessä asemassa, sillä he ovat laillisesti ensisijaisessa vastuussa nuoren huollosta ja hyvinvoinnista (Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 1983, 4§; Lastensuojelulaki 2007, 2§). Primaarisosialisaatio tapahtuu kotona, ja muu sosialisaatio lähiyhteisöissä (Berger & Luckmann 1998, 147–166; Bronfenbrenner 1979; Nivala 2006, 57). Kasvava nuori voi sosiaalistua lähiympäristössään joko asiantuntijanäkökulmasta toivottaviin tai epätoivottaviin alkoholinkäyttötapoihin. Suomessa raittiiden perheiden osuus on vähentynyt ja alkoholinkäyttö on arkipäiväistynyt (Myllyniemi 2012), ja alkoholinkulutus kasvoi Suomessa lähes yhtäjaksoisesti vuosien 1968–2008 aikana (Mäkelä, Mustonen & Tigerstedt 2010). Humalahakuinen juominen on yleistynyt sukupolvesta toiseen, se opitaan nuorena ja sillä on seurauksia kymmenien vuosien päähän (Härkönen 2013). Toisaalta vanhempien negatiiviset kokemukset omien vanhempien alkoholinkäytöstä lisäävät kriittisyyttä nuorten alkoholinkäyttöä kohtaan (Holmila & Raitasalo 2008). Raittiiden vanhempien nuoret ovat muita todennäköisemmin raittiita (40 %, muut 10 %) (Myllyniemi 2012). Vaikka mallit tulevat suoraan aikuisten maailmasta, nuoret sosiaalistuvat päihdekulttuuriin erillään

aikuisista (Jaatinen 2000, 4, 137). Päihdekäyttäytymisen tutkimuksessa tulisikin huomioida alkoholinkäytön erilaiset sosiaaliset merkitykset (vrt. Törrönen & Maunu 2004; 2005).

Alko Oy:n vuonna 2009 käynnistämän Lasten seurassa -ohjelman tavoitteena on saada vanhemmat ja muut aikuiset kiinnittämään huomiota alkoholikulttuurin lapsiin kohdistuviin vaikutuksiin niin, että lasten ja nuorten alkoholin vuoksi kokemat haitat vähensivät. Alkon yhteistyökumppaneita ovat Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos (THL), A-klinikkasäätiö, Mannerheimin Lastensuojeluliitto (MLL) ja Suomen Vanhempainliitto. Väestökyselyjen mukaan alkoholia tiheästi sekä paljon kerralla käyttävistä vastaajista puolet on ilmoittanut virityneensä pohtimaan muutosta Lasten seurassa -ohjelman medianäkyvyyden vuoksi. (Piispa 2013, 4, 10.)

Entä miten vanhempia on onnistuttu kokoamaan yhteen jakamaan vanhemmuuteen liittyvää huolta ja arjen asiantuntemusta? Lasten seurassa -ohjelmaan liittyvät alkoholiaiheiset vanhempainillat on suunniteltu toteutettaviksi kertaluonteisesti kouluilla vierailevan MLL:n tai Suomen Vanhempainliiton kouluttajan johdolla. Iltojen on tarkoitus täydentää koulujen päihdekasvatustoimintaa sekä kodin ja koulun yhteistyötä. (Tallgren & Helenius 2013.) Yleisesti kouluissa järjestettävissä vanhempainilloissa vanhemmat kokevat olevansa enemmän tiedon vastaanottajia kuin tasavertaisia kumppaneita. Kodin ja koulun yhteistyö on yksilöllistymässä omaa lasta koskeviin keskusteluihin, ja yhteisöllinen vanhempien verkostoituminen on vähäistä. Koulun henkilöstö taas saattaa kokea, että vanhempainiltoihin tulevat ”väärät” vanhemmat. (Metso 2004, 194; Siniharju 2003, 158.) Tässä artikkelissa mielenkiinnon kohteena ovat ne vanhemmat, jotka ovat tulleet paikalle: sosiaalipedagogiikan tehtävä on hankkia informaatiota, joka kuvaa sosiaalisen todellisuuden mieltä ja merkitystä niille ihmisille, jotka elävät kulloisessakin todellisuudessa (Hämäläinen & Kurki 1997, 41).

Artikkelilla on kaksi tutkimuskysymystä: 1) miten vierailevan kouluttajan toteuttama alkoholiaiheinen vanhempainilta rakentuu sosiaalipedagogiseksi interventioksi, ja 2) miten vanhemmat keskustele-
vat alkoholikasvatuksesta julkisesti vanhempainillassa. Artikkelissa on

myös kaksi sisältöaluetta: arkisuuntautunut sosiaalipedagogiikka (Hämäläinen 2003; Thiersch 1986; 2006) ja ehkäisevä päihdetyö. Artikkelin alkupuolella kuvailen vaiheita, joiden kautta vanhempainilta rakentuu sosiaalipedagogiseksi interventioksi. Keskivaiheilla analysoin vanhempien yleisimpiä keskustelunaiheita. Pohdintaosuudessa palaan kouluttajien toimintaan ja tutkimusaiheen yhteenvedoon. Artikkelin liittyy kasvatustieteen väitöskirjatyöhön, jossa tarkastellaan vanhemmuuteen liittyviä merkityksiä, kun kyseessä on alaikäisten alkoholikasvatus.

Vanhempainilta arkisuuntautuneen sosiaalipedagogiikan näkökulmasta

Lasten seurassa -ohjelman vanhempainiltoja ei ole tietoisesti suunniteltu sosiaalipedagogisesta näkökulmasta, mutta niissä on pyritty vuorovaikutteisuuteen. Vanhempainillan tavoitteiksi on määritelty seuraavat: 1) jakaa tietoa nuorten alkoholikokeiluista ja -käytöstä, 2) pohtia yhdessä, miten ohjata nuorta alkoholiasioissa, 3) haastaa pohtimaan alkoholinkäytöstä aiheutuvia haittoja nuorelle. (Tallgren & Helenius 2013.) Tässä artikkelissa vanhempainillan toteutusta tarkastellaan arkisuuntautuneeseen sosiaalipedagogiikkaan kuuluvien arjen, sosialisoinnin, subjektiivisuuden ja elämänhallinnan käsitteiden avulla. Käsitteiden alkuperä liittyy 1970–1980-luvun saksalaiseen sosiaalipedagogiseen keskusteluun (Böhnisch 1992; Hämäläinen 1996, 222–229; Thiersch & Rauschenbach 1987). *Arjessa* kohtaavat objektiiviset rakenteet ja subjektiiviset kokemukset, ymmärrys- ja suoriutumismallit. Oleellista on ihmisten elämäntavan ja arjen autonomian kunnioittaminen sekä erilaisten elämäolosuhteiden huomioiminen. (Thiersch 2006, 29.) Lapset ja nuoret kiinnostavat yhteiskuntaa. *Sosialisoinnin* ja sosiaalisen integraation avulla heitä ohjataan toimimaan yhteiskunnassa toivottavalla tavalla. (Böhnisch 1992; Hämäläinen & Kurki 1997, 12.) Perinteisessä sosialisoinninkäsityksessä on oleellista, että yksilö omaksuu normirakenteet, jotka ovat yhteiskunnalliselle integraatiolle ja jatkuvuudelle välttämättömiä. Modernissa keskustelussa korostetaan yksilön oikeutta kasvaa *subjektiksi* sekä hänen kykyään kehittää itseään ja ympäris-

töään. (Kivelä 1997, 44–56; Kurki 2002, 159; Nivala 2006, 53; Peltonen 1997, 24–26.) Sosialisatioon yhdistyvä toimijuus tarkoittaa, että sekä nuori että vanhempi voivat vaikuttaa elämäänsä, yhteiseen maailmaan ja siihen kasvatukseen, jossa ovat tavalla tai toisella osallisina (Freire 2005; Värri 2004). *Elämönhallinnan* käsitteen lähtökohtana ovat lasten ja nuorten tarpeet ja intressit sekä individualisaatio: yksilöt rakentavat arkaan yhteiskunnallisessa todellisuudessa (Böhnisch 1992, 80–92). Yksittäisen kasvattajan kasvatustavoitteiden taustalla ovat usein yleisemmät kasvatuspäämäärät ja yhteiskunnallisesti jaetut käsitykset siitä, millaisia valmiuksia nuoressa tulisi kehittää (Nivala 2007, 100).

Arkisuuntautuneessa sosiaalipedagogisessa työskentelyssä sosiaalisten ilmiöiden, kuten tässä vanhemmuuteen ja alkoholiin liittyvien merkitysten, kriittinen ja rakentava tulkinta lähtee historiallisista ja kulttuurisista oletuksista. Tarkoituksena on rohkaista ihmisiä itsekasvatuksellisiin prosesseihin ja aktiiviseen arjen ongelmien kohtaamiseen ja ratkaisemiseen. (Hämäläinen & Kurki 1997, 126–130.) Kasvatus nähdään luonteeltaan sosiaalisena konstruktiona (ks. Berger & Luckmann 1998, 13, 147). Näin ollen sosiaalipedagoginen työote vanhempainilloissa merkitsee paitsi alkoholinkäyttötilastojen tuntemista myös keinoja ohjata vanhempia itsenäiseen pohdintaan toimijuudesta, elämönhallinnasta ja sosialisatiosta.

Vanhemmat nuorten alkoholikasvattajina

Suomessa alle 18-vuotiaalle ei saa välittää alkoholijuomia ja alle 20-vuotiaalle ei saa välittää väkeviä alkoholijuomia (Alkoholilaki 1994, 34§ ja 31§). Lait ovat osa yhteiskunnan normiohjausta. Suomalaiset vanhemmat eivät kuitenkaan pidä oikeana kontrolloivaa ja määräävää tyyliä nuorten alkoholikasvatuksessa. Vuosituhannen vaihteessa tehdyssä tutkimuksessa vanhemmista useimmat olivat kertoneet nuorelle alkoholinkäytön seurauksista. Silti 63 prosenttia oli tarjonnut nuorelle alkoholia. Lähes puolet oli yrittänyt taivutella nuorta olemaan juomatta. Vain 14 prosenttia oli kieltänyt juomisen kokonaan. Tutkijat pohtivatkin, onko kyse siitä, että vanhemmat eivät pidä lakia asiallisena

tai eivät tunne sitä – vai onko perheen harkinta heidän mielestään lain normistoa pätevämpi säännöstö. Vanhemmat saattavat myös olettaa, että juopottelevat lapset ovat aina jonkun toisen perheen lapsia, mikä paljastui verrattaessa samalla alueella vanhempien käsityksiä nuorten juomatavoista ja Kouluterveytutkimuksen tuloksia. (Holmila & Helasti 2001, 170–172.)

Eurooppalaisissa tutkimuksissa on huomattu, että kun on kyse omista lapsista, kasvatuksellisista tavoitteista ja säätelystä, vanhempien käytännöt ovat usein ristiriidassa virallisten suositusten kanssa (Elmeland & Kolind 2012; Herring, Thom, Beccaria, Kolind & Moskalewicz 2010, 21–23). Vanhempien suhtautuminen nuorten alkoholinkäyttöön myös muuttuu ajan kuluessa. Esimerkiksi ESPAD -raportin mukaan isän tai äidin ostaman alkoholin maininneiden nuorten osuus on Suomessa vähentynyt lähes puoleen vuodesta 1999 (11 %) vuoteen 2011 (6 %). Isän tai äidin tarjoamia alkoholijuomia maininneita taas on yhä enemmän vuodesta 1999 (9 %) vuoteen 2011 (12 %). (Raitasalo, Huh-tanen, Miekkala & Ahlström 2012.) Tässä artikkelissa tarkastellaan, miten vanhemmat puhuvat alkoholikasvatuksesta vanhempainilloissa.

Aineisto ja analyysi

Artikkeli perustuu aineistoon, joka on koottu keväällä 2013 haastatteleamalla alkoholiaiheisten vanhempainiltojen kouluttajia (7 haastateltavaa: MLL 5 ja Suomen Vanhempainliitto 2) ja analysoimalla vanhempainiltojen kirjallista kouluttajapalautetta (50 illasta: MLL 45, Suomen Vanhempainliitto 5) sekä vanhempien palautetta (12 MLL:n illasta). Kun artikkelissa arvioidaan vanhempainillan rakentumista sosiaalipedagogiseksi interventioksi, iltojen asiasisällön tarkastelussa lähdeaineistona on käytetty kouluttajahaastattelujen lisäksi MLL:n vanhempainillan kouluttajamateriaalia ja kalvosarjaa (Tallgren & Helenius 2013).

Kouluttajat valittiin haastateltaviksi, koska heillä on käsitys vanhempainillasta sosiaalisena tilanteena. He ovat myös kuulleet useissa illoissa, millaisista arjen kasvatusratkaisuista vanhemmat haluavat keskustella. Lisäksi kouluttaja on keskeinen toimija, kun vanhempain-

iltaa tarkastellaan sosiaalipedagogisena interventiona. Ensisijaisesti kouluttajan orientaatiosta riippuu, kuinka vuorovaikutteisena ja osallistavana suunniteltu ohjelma toteutuu.

Kouluttajien haastattelun teemat liittyivät illan suunnitteluun ja toteutukseen sekä vanhempien käymiin keskusteluihin. Kouluttajien haastatteluista (7) tehdyt lainaukset on merkitty koodeilla K1-K7 ja kirjallisesta palautteesta tehdyt lainaukset KP, vuosiluku. Vanhempien palautteen kooste esitetään yhtenäisesti Arviointi-otsikon alla.

Kouluttajien teemahaastatteluille ja kirjallisille palautteille sekä vanhempien palautteille tehtiin laadullinen sisällönanalyysi. Kysymystä 1 varten aineistosta eriteltiin intervention vaiheisiin ja sosiaalipedagogisen työotteen kuvaamiseen liittyviä mainintoja. Kysymyksen 2 luokat on koottu aineistolähtöisesti. Tarkoituksena oli muodostaa tutkittavista ilmiöistä tiivistetyt kuvaukset ja tarkastella tuloksia suhteessa ilmiön laajempaan kontekstiin ja muihin aiheeseen liittyviin tutkimuksiin (vrt. Tuomi & Sarajärvi 2002, 105). Haastatteluja on analysoitu lausumien tasolla, eli se ”mistä puhutaan” on keskeistä (Hall 1999, 23; Törrönen 2010, 186).

Aineistolla on rajoituksia. Vanhempainiltakeskustelujen perusteella ei voi tehdä johtopäätöksiä siitä, kuinka perheissä toimitaan. Julkinen keskustelutilanne saattaa rajoittaa sitä, mistä kerrotaan, kun on kokoonnuttu varta vasten alkoholiaiheeseen äärelle. Esiin nousevat niiden osallistujien ajatukset, jotka rohkenevat puhua julkisessa tilanteessa. Aineistosta voi silti tunnistaa merkityksiä, joita vanhemmat antavat nuoren alkoholikasvatukselle. Kouluttajien teemahaastatteluista on eroteltu se, mistä he kertovat vanhempien keskustelleen ja mitä ovat heidän omat kokemuksensa ja mielipiteensä.

Sosiaalipedagogisen intervention vaiheet vanhempainillan toteutuksessa

Ensimmäinen tämän artikkelin tavoitteista on kuvata Lasten seurassa -ohjelman vanhempainillan rakentumista sosiaalipedagogiseksi interventioksi. Sosiaalipedagogisen intervention vaiheet ovat

seuraavat: 1) Sosiaalisen todellisuuden tunteminen, 2) Diagnoosin tekeminen, 3) Intervention suunnittelu ja ohjelmointi, 4) Intervention toteutus, 5) Arviointi (Hämäläinen & Kurki 1997, 50). Pelkkä vaiheiden läpikäyminen ei tee interventiosta sosiaalipedagogista. Lähtökohtana on, että vanhempainilta voi olla sosiaalipedagoginen interventio, jos se 1) on vuorovaikutteinen (pyrkimys dialogiin), 2) ymmärtää ja tulkitsee yhteiskunnallista todellisuutta, jossa nuoret ja vanhemmat elävät, 3) rohkaisee vanhempia itsekasvatuksellisiin pohdintoihin. (Vrt. Ranne 2002, 113–114; Thiersch 1986, 71.) Tässä luvussa tarkastellaan vanhempainillan rakentumista sosiaalipedagogisen intervention vaiheiden kautta arkisuuntautuneen sosiaalipedagogiikan käsitteiden ja käytännön toteutuskuvauksen vuoropuheluna.

Sosiaalipedagoginen toimija on interventioprosesseissa orientoitunut toimimaan innostajana ja kasvatuksellisten ja sosiaalisten muutosten edistäjänä, joka käynnistää elämänhallintaa tukevia kasvuprosesseja ihmisten arjessa, sitä manipuloimatta (Hämäläinen & Kurki 1997, 126, 205). Lasten seurassa -ohjelman vanhempainilloissa sosiaalipedagogisen toimijan roolissa on ennen kaikkea vieraileva kouluttaja. Maunun (2012) mukaan ehkäisevän päihdetyön tekijän ensisijainen toimijarooli on kasvattaja tai kasvattajien kasvattaja, jonka tehtävä on turvata kasvatettaviensa valmiudet elää hyvä elämä ”omassa ja yhteisessä maailmassa”. Arjessa tapahtuvien asioiden kuvaaminen kuuluu asiaan enemmän kuin aineen (alkoholin) kuvaaminen. (Maunu 2012, 161–162.) Lasten seurassa -ohjelman vanhempainilloissa arkisena ja elämänhallinnallisena huolena on erityisesti nuorten riski ajautua ongelmalliseen alkoholinkäyttöön ja vanhempien tukeminen riskin ehkäisemisessä. Vanhemmat ovat subjekteja toisaalta nuortensa kasvattajina, toisaalta vanhempainillan osallistujina. Vanhempainillan kasvatusohjeissa tuodaan esiin sekä nuoren että vanhemman toimijuutta, samoin koulun aktiivista roolia illan järjestelyissä (Tallgren & Helenius 2013). Yhteiskunnallisen todellisuuden tunteminen ja määrittely tapahtuu sekä alustuksissa että yhteisissä keskusteluissa, joissa tuodaan esiin omia kokemuksia ja tutkimustietoa.

Sosiaalisen todellisuuden tunteminen

Alkoholikasvattajana toimivan kouluttajan tulee tuntea yhteiskunnallista todellisuutta ja niitä tyypillisiä tilanteita, joihin nuoret ja heidän vanhempansa joutuvat. Arkisuuntautuneessa sosiaalipedagogiikassa ihmisten omat konkreettiset kokemukset ovat keskeisiä (Thiersch 2006). Hermeneuttisesta näkökulmasta niiden ymmärtäminen kuuluu sosiaaliseen elämään, jossa kyetään olemaan vuorovaikutuksessa ja liittymään yhteisössä vallitseviin toiminta- ja ymmärtämistapoihin. Emansipatorisesta näkökulmasta arjen ymmärtäminen vaatii myös yhteiskuntakriittisyyttä. Jokainen yksilö elää omaa arkeaan ja itsensä toteuttamisen mahdollisuudet ovat epätasa-arvoisia. (Hämäläinen 1996, 226; Thiersch 1986, 21–22, 28–41.)

Kannattaako alkoholiaiheisia vanhempainiltoja sosiaalisen todellisuuden näkökulmasta järjestää yläkouluikäisten vanhemmille? Vanhempien huoli lastensa mahdollisista alkoholikokeiluista alkaa muuttua ajankohtaiseksi lasten murrosiän myötä (vrt. Holmila & Raitasalo 2002). Pitkäaikaisena indikaattorina toimivasta Kouluterveyskyselystä käy ilmi, että 2000-luvulla raittiiden nuorten osuus on kasvanut. Silti merkittävä osa nuorista juo alaikäisenä: vain 43 prosenttia ilmoittaa, että ei juo lainkaan. (Kouluterveyskysely 2010 ja 2011.) Nuorten humalajuomiseen liittyy tilannekohtaisia riskejä. 14–16-vuotiaiden suomalaisnuorten itse raportoimaan vahvaan humalatilaan liittyy koettuja haittoja, kuten krapula ja pahoinvointi. Humalatila selittää myös 14–16-vuotiaiden seksuaalista riskikäyttäytymistä ja laittomuuksia. Lähes 10 prosenttia 15–16-vuotiaista ilmoitti sammuneensa viime juomakerrallaan. (Samposalo 2013, 42–45.) Alkoholinkäytön 14–15-vuotiaana aloittaneilla on huomattavasti suurempi riski runsaaseen käyttöön aikuisiällä kuin sitä myöhemmin aloittaneilla (Pitkänen 2006). Ehkäisevän päihdetyön tutkimuksessa on todettu, että nuoruusvaiheessa päihteiden käyttöä ehkäisevät interventiot tulisi kohdentaa 1) varhaiseen relevanssi- eli aloitusvaiheeseen sekä 2) myöhäiseen relevanssivaiheeseen, jossa käytön tiheys kasvaa ja konteksti muuttuu (Hawks 2002, 40, 171; Soikkeli 2011a, 38). Interventioiden vaikuttavuuden osoittaminen on ongelmallista (Hawks, Scott, McBride, Jones & Stock-

well 2002; Soikkeli & Warsell 2013; Wood, Shakeshaft & Gilmour 2006), mutta nuoriin kohdistuvista ehkäisevän päihdetyön malleista on todettu tehokkaimmiksi ne, joissa on toimittu perhettä ja yhteisöä tukien (Babor ym. 2010). Yläkouluikäisten vanhemmille suunnattavat vanhempainillat ovat siksi perusteltavissa ajoituksensa ja perhe- ja yhteisönäkökulmansa vuoksi, osana yhteisön päihdekasvatusta.

Diagnoosin tekeminen

Lasten seurassa -ohjelmaan mukaan lähteneiden järjestöjen ”diagnoosi” oli alan tutkimustiedon (esim. Aira, Kannas, Kokko & Villberg 2010; Ryan ym. 2011) ja perheiden arjen tuntemuksen perusteella, että vanhempia osallistavia tilaisuuksia tarvitaan koulujen alkoholikasvatuksen tueksi (Tallgren & Helenius 2013). Sosiaalipedagogisessa interventiossa diagnoosin tekemisen merkitys on mahdollistaa interventioiden ohjelmointi ja arviointikriteerit sekä luoda tavoitteet ja osaongelmat (Hämäläinen & Kurki 1997, 50–51). Vanhempainillan tavoitteet esitellään kappaleessa ”Intervention suunnittelu”.

Käytännön toteutuksessa on oman diagnoosinsa vuoro. Kouluttaja tarvitsee tietoa siitä, millaista tietoa ja tukea vanhempainillan osallistujat tarvitsevat nuorten alkoholikasvatuksessa ja millainen koulun tai paikkakunnan alkoholinkäyttötilanne on. Yksittäistä vanhempainillaa varten ei ole tehty erikseen paikallista etukäteistutkimusta ja prognoosia (vrt. Hämäläinen & Kurki 1997, 51). Diagnoosia varten illassa on mukana *paikallisia asiantuntijoita*, joilla on käytännön tietoa alueesta ja *kouluterveyskyselyn* paikallisia tuloksia. Illoissa myös kysytään *vanhempien ja koulun henkilökunnan kokemuksia* nuorten alkoholikokeiluista, kokoontumispaikoista ja paikallisista huolenaiheista. Toisaalta jokainen *vanhempi määrittelee* itse oman huolensa: kunkin nuoren ja vanhemman välinen suhde on yksilöllinen. Yksittäisen illan diagnoosi syntyy siis arki- ja kokemuslähtöisesti osallistujien kesken.

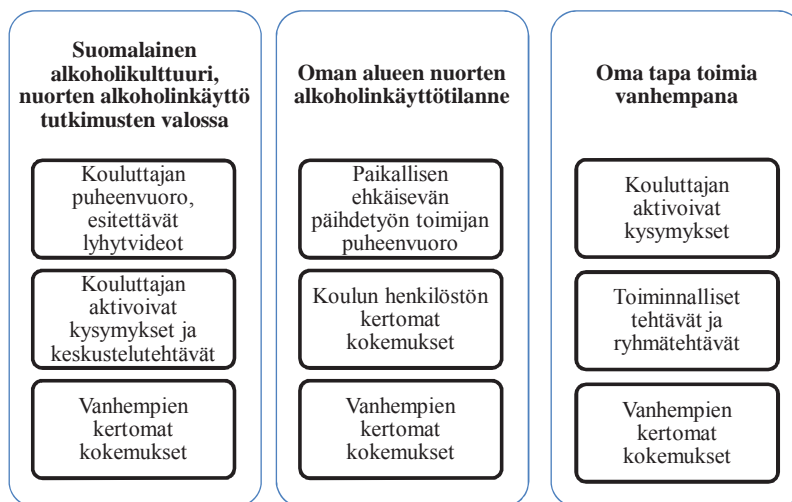
Intervention suunnittelu (ohjelmointi)

Lasten seurassa -ohjelman vanhempainillan tavoitteiksi on määritelty seuraavat: 1) jakaa tietoa nuorten alkoholikokeiluista ja -käytöstä, 2)

pohtia yhdessä, miten ohjata nuorta alkoholiasioissa, 3) haastaa pohtimaan alkoholinkäytöstä aiheutuvia haittoja (Tallgren & Helenius 2013). Suunnittelu on osa interventiota (Hämäläinen & Kurki 1997, 50–51; Ranne 2002, 115). Vanhempainiltojen ”ohjelmoinniksi” on tehty vanhemman ja nuoren keskustelumateriaali (Helenius 2011), sekä diasarja ja vanhempainiltamalli, jossa on yhteiskunnallisia vaikuttamistavoitteita: lakisääteisten ikärajojen noudattamisen ja nuorista huolehtimisen merkitystä halutaan välittää vanhemmille keskustellen ja perustellen (Tallgren & Helenius 2013). MLL:n nuorisotyön kouluttajaverkosto mahdollisti valtakunnallisen toteutuksen. Suomen Vanhempainliiton illat toteutettiin pääkaupunkiseudulla.

Vanhempainillat on suunniteltu niin, että niissä on vuorovaikutteisia osuuksia, joissa vanhemmilla on mahdollisuus jakaa kokemuksia ja tehdä arkeaan ymmärrettäväksi. Iltaan kuuluu myös luento-osuus, jolla havainnollistetaan vanhemmille nuorten alkoholinkäytön historiallis-yhteiskunnallista tilannetta. Näin vanhempien kokemasta arjesta luodaan yhteistä, kulttuurista ymmärrystä (vrt. Thiersch 2006). Vanhempainillan kalvosarjan taustalla ovat asiantuntijoiden näkemykset siitä, millaisista aiheista vanhemmat tarvitsevat tietoa ja tukea alaikäisen nuoren alkoholikasvatuksessa. Esimerkiksi eräässä australialaisessa tutkimuksessa (Ryan ym. 2011) kartoitettiin aiheita, joita asiantuntijoiden mielestä kannattaa käsitellä vanhempien kanssa. Suositukset olivat: 1) tieto nuorten alkoholinkäyttötavoista, 2) nuorten alkoholikokeilujen viivästyttäminen, 3) vanhempien esimerkki alkoholinkäyttötavoissa, 4) alkoholiasenteet, 5) nuorille puhuminen alkoholista, 6) nuorten vapaa-ajanvieton tarkkaileminen, 7) kaveripaineeseen valmistautuminen, 8) perheen sääntöjen sopiminen, 9) ohjeet siitä, miten nuoren tulisi toimia jos hän on juonut vanhempien tietämättä, 10) nuorten juhlien valvominen sekä 11) hyvän lapsi-vanhempisuhteen ylläpitäminen. (Ryan ym. 2011.) Vanhempien roolia ja osallistumista pohditaan paljon ehkäisevässä päihdetyössä: esimerkiksi tanskalaisessa virallisessa alkoholidis-kurssissa vanhemmat nähdään roolimalleina ja nuorten alkoholinkäytön ehkäisemisen toimijoina. Koulujen tehtävä on osallistaa vanhemmat päihdeiden käytön ehkäisemiseen. Alkoholiaiheisissa vanhempainilloissa vanhemmat ovat kuitenkin kasvatuksen kohteita: heille kuvailaan

tilastojen avulla ”tavallisen teini-ikäisen” käyttäytymistä. Vanhempien odotetaan tunnistavan vastuunsa aikuisina ja rajojen asettamisen tärkeyden nuorten alkoholinkäytölle. (Elmeland & Kolind 2012.) Lasten seurassa -ohjelman vanhempainilloissa pyritään tarjoamaan vanhemmille toimijan tai ainakin keskustelijan roolia (Tallgren & Helenius 2013). Kuviossa 1 esitellään illan kolme teemaa ja niiden toteutustavat.

Kuvio 1. Akoholiaiheisen vanhempainillan teemat ja toteutus

Intervention toteutus

Arkisuuntautuneessa sosiaalipedagogiikassa on keskeisenä tavoitteena ohjaaminen itseapuun ja itsekasvatuksellisten prosessien käynnistäminen, arjen ongelmien kohtaamiseksi ja ratkaisemiseksi (Hämäläinen 1996, 223–224; Thiersch 1986, 16–21, 42–51). Lasten seurassa -ohjelman vanhempainilloissa arkea pyritään parantamaan paitsi käytännöllisillä kasvatusohjeilla ja vanhempien välisillä pohdintakeskusteluilla myös tiedottamalla paikkakunnalla saatavilla olevasta ammatillisesta avusta. Vanhemmilta kysytään kokemuksia ja mielipiteitä siitä, millaista alkoholikasvatusta nuoret heidän mielestään tarvitsevat, millaisia haasteita vanhemmat kokevat alkoholikasvatuksessa olevan

ja mistä vanhemmat itse saavat tukea kasvatuseriaateilleen. Näin pyritään vertaistukeen ja tuodaan esiin vanhempien omia ratkaisuja, joiden toimivuutta omassa arjessaan muut vanhemmat voivat pohtia. (Tallgren & Helenius 2013.)

Kouluttajien teemahaastattelujen perusteella yksittäisen illan interventioprosessi, paikallistason toteutuksessaan etenee kouluttajan näkökulmasta seuraavasti:

- 1) vanhempainillasta sopiessaan kouluttaja tiedustelee koululta, miten nuorten alkoholinkäyttö on näkynyt paikkakunnalla viime aikoina ja mitä tulisi huomioida illan suunnittelussa
- 2) kouluttaja soveltaa valmista vanhempainiltamateriaalia koulun toivomalla tavalla sekä vanhempien osallistumismahdollisuuksia etukäteen suunnitellen
- 3) kouluttaja toteuttaa vanhempainillan luennoimalla ja herättämällä keskusteluja vanhempien välille
- 4) kouluttaja muuttaa suunnitelmaansa, jos tilanne sitä edellyttää
- 5) kouluttaja pyytää vanhemmilta ja koululta suullisen tai kirjallisen palautteen illasta sekä reflektoi itse illan kulkua kirjaimella palautteen järjestölle.

Haastateltujen kouluttajien näkökulmasta ihannetilanteessa käytännön järjestelyt ovat kunnossa, koulun henkilökuntaa on paikalla ja osallistumassa keskusteluun. Tila mahdollistaa keskustelut. Jokaiselle puhujalle on etukäteen kerrottu käytettävissä oleva aika (vanhempainiloissa on usein myös muita puhujia, kuten poliisi, nuorisotyöntekijä, terveydenhoitaja tai ehkäisevän päihdetyön työntekijä). Illasta tulee varmimmin vanhempia kiinnostava, jos on mahdollista käyttää omalta alueelta koottua tutkimustietoa tai paikallisia asiantuntijoita. Koulun asennoituminen alkoholikasvatukseen on keskeinen lähtökohta siinä, kuinka helposti päästään keskustelemaan vuorovaikutukseen. Keskustelujen syntymistä haittaavana asenteena nähdään *vähättely*: ”Asia ei ole meillä ajankohtainen” tai *yleistäminen*: ”Ainahan niitä jotain on”.

Rehtori...kerto i koulun tilanteesta kouluterveyskyselyn kautta. Ja se oli mun mielestä tosi hyvä. Et sit se rehtori oli viel, et... hän halua semmost, et tiukkaa tekstii. Et sanotaan vanhemmille, et avatkaa silmänne. Et tajutkaa se, et seuratkaa, et teidän nuoret

käyttää alkoholia... Et semmoset et silloin kun se jollain tavall tulee jostain tietystä tarpeesta... et niinku kerran mä oon esimerkiksi törmänny sellaseen, et kun mä ... kävin näit asioit läpi, niin sit se rehtori sano tilaisuuden jälkeen, et niin, älkää nyt säikähtäkö, et ei meil tääl mitään ongelmaa oo. (K3)

Ehkäisevän päihdetyön kouluttaja nojautuu tutkimustietoon ja koska tutkimustieto on ristiriitaista, kouluttaja tarvitsee myös tutkimustiedon tulkitsemisen ja argumentaation taitoja (Soikkeli 2011b, 59). Osalla haastatelluista sosiaalipedagoginen orientaatio ilmenee tavasta nähdä vanhemmat arkensa asiantuntijoina, joiden kanssa tutkimustietoa tulkitaan.

Minusta semmoinenkin asia pitää ottaa huomioon, että siinä porukassa, missä ollaan siinä vanhempainiltatilanteessa, niin kyllä ne vanhemmat parhaiten siitä ryhmästä ne omat lapsensa tuntee ja tietää. Että jotenkin tuntuu, että se on niinku hyödyllisintä, että ne lähtee niinku ite pohtimaan. (K7)

Ne kouluttajat, jotka korostavat vanhempien osallistumista, käyttävätkin illoissa muita enemmän toiminnallisia menetelmiä ja keskusteluja. Haastatteluaineistosta löytyy viidenlaisia kouluttajien suosimia aktiivisia tehtäviä: 1) Avoimet mielipide- tai kokemuskysymykset koko ryhmälle, 2) Koko ryhmän äänestyttäminen esimerkiksi sopivasta kotiintuloajasta, 3) Pariporinat, 4) Pienryhmäkeskustelut, 5) Toiminnalliset menetelmät ja -tehtävät.

Intervention arviointi

Sosiaalipedagogisessa interventiossa pyritään tukemaan asiakkaan tai ryhmän kykyä löytää ratkaisuja omiin elämäntilanteisiinsa: oleellista on tasavertainen vuorovaikutus, dialogisuus asiakkaan ja työntekijän välillä (Ranne 2002, 111–112). Lasten seurassa -ohjelman vanhempainiltoja arvioidaan osallistujien ja kouluttajien kirjallisten palautteiden perusteella. Yksittäisen illan loppuksi kouluttaja käy palautekeskustelun koulun toimijoiden kanssa. (Tallgren & Helenius 2013.) Koko ohjelmaa arvioi THL:n arvioitsija, joka arvioi myös vanhempainiltojen vaikuttavuutta (Piispa 2013). Vanhemmilta oli koottu kirjal-

lista palautetta (”ruusut ja risut”) 12:ssa MLL:n vanhempainillassa. Koska aineistoa tarkasteltiin sosiaalipedagogisen intervention piirteiden osoittamiseksi, palautteelle tehdyssä sisällönanalysissä etsittiin vanhempien näkemyksiä vanhempainillan 1) asiasisällöstä (sosiaalisen todellisuuden tunteminen), 2) vuorovaikutteisuudesta ja 3) henkilökohtaisesta merkityksestä. Vanhemmat olivat antaneet palautetta myös luennoitsijoista, aikatauluista ja järjestelyistä.

Taulukko 1. Koonti vanhempien palautteesta

Teema	Ruusut (301 mainintaa)	Risut (75 mainintaa)
Illan asiasisältö	tärkeää (56), käytännöllistä (27) asiaa ”Selkeys, pohjana tutkimustieto, aikuisen roolin ja vastuun korostaminen, realistinen ote ja lähtökohdat, ”yhteistyö” nuoren/lapsen kanssa: esim. yhdessä sovitut säännöt.”/ ”Aiheesta puhuttiin meidän alueen kielellä ja ymmärrettävästi.” / ”Ihan hyvä. Arkiasioista selvästi.”	kritiikkiä asiasisälltöön (21) ”Ryhmäyöaiheet olivat aika normaalia arkea, ei paljon uutta asiaa.” / ”Joo ihan asiaa, mutta lakia pitäisi muuttaa jotta asiaan voidaan kunnolla puuttua.” / ”Ehkä neutraalimpi asenne alkoholiin, koska se on nykyisessä yhteiskunnassa kuitenkin aina läsnä vaikkakin ei olekaan hyväksyttävää.”
Illan vuorovaikutteisuus (keskustelut ja vuoro-vaikutteiset menetelmät)	pienryhmä- ja luentokeskustelut (37) vuorovaikutteiset menetelmät (18) ”Vuorokeskustelu, myönteinen ilmapiiri, mukavaa, saarnaamisen puuttuminen ei harmittanut.” / ”Hyviä keskustelun aiheita, mielenkiintoisesti haasteena heitettyinä, jotka saivat ihmiset keskustelemaan.” / ”Pidin illasta todella paljon sen keskustelupohjautuvaisuuden takia. Kannatti tulla.” / ”Keskustelut ”naapurivanhempien” kanssa... tutustuu ja kuulee muiden vanhempien asenteita.”	vuorovaikutteiset menetelmät (7) ”En olisi halunnut osallistua. Tulin vain kuuntelemaan.” / ”Tänään strategiaseminaarissa jo olleena en jaksa jäädä tekemään ryhmätöitä, ryhmäkeskustelu sinänsä on usein puuttunut tällaisista illoista.”
Illan henkilökohtainen merkitys	Ajankohtainen (6), Vuorovaikutus / muut vanhemmat (4) Oma vanhemmuus (11) ”Antoi tukea vanhempana olemiseen - pisti miettimään lasten tulevaisuutta.” / ”Kiinnostava ja ajankohtainen aihe meidänkin perheessä.”, ”Eväitä oman nuorensaamiseen.” / ”Tärkeitä iltoja. Me olemme menettäneet 19 v. nuoren päihteiden takia” / ”Arvokasta tietoa, aika yllättävää - ei aina vanhempana tiedosta oman lapsen tekemisiä. Hyvä, että asiasta keskustellaan avoimesti.”	Ei mitään uutta (5) Alkoholi aihe ei ajankohtainen nuorellamme (1)
Luennoitsijat	Luennointitapa (35), Paikalliset esiintyjät (17)	Luennointitapa (5); Paikalliset esiintyjät (2)
Ajankäyttö, järjestelyt, yleiset arvot ym.	Ihan kiva ilta, onnistunut ilta, asiantunteva ilta, hyvät diat, mielenkiintoisia aiheita, hyviä juttuja, kuuluva ääni, vaihtelevuus, sopiva kesto, buffet. (90)	Tekniset ongelmat, huono tila, hankala ajankohta, aikaa keskusteluun liikaa / liian vähän, aikataulu lipsui, liian pitkä / lyhyt aika, liikaa asiaa samassa illassa. (34)

Miten vanhemmat keskustelevat alkoholikasvatuksesta julkisesti vanhempainillassa?

Miten vanhemmat sitten keskustelevat? Kouluttajien mukaan salitilanteissa keskustelu jää helposti pinnalliseksi. Pienemmissä tilaisuuksissa pohditaan, kyseenalaistetaan ja mietitään vaihtoehtoja. Toiminnalliset tehtävät virittävät keskustelua. Osassa tilaisuuksista painottuu puhe, jossa vanhemmat vakuuttavat ”pärjäämistään” ja jakavat toisilleen tietoa onnistumisistaan. Toisissa tilaisuuksissa vanhemmat kertovat myös tilanteista, joissa nuori on pettänyt vanhempiensa luottamuksen tai vanhemmat ovat kokeneet epäonnistumista. Haastattelujen perusteella keskustelu liikkuu henkilökohtaiselta tasolta yleiselle tasolle. Osa vanhemmista näyttää etäännyttävän asiaa tarkoituksellisesti.

Sit jotenkin aina välillä vähän hämmentyy, et miks ne tollasta kysyy, et miksei ne kysyny... siitä aiheesta lisää, mitä mä kerroin... et niinku aina tulee jotain tämmöstä yleisyyteen tai tilastoihin liittyvää. (K4)

Vanhempien subjektiivisuus keskusteluissa

Vanhemmat osoittavat puheenvuoroillaan myös toimijuuttaan. Kouluttajien haastattelujen perusteella on pelkistettävissä kolmenlaisia puheenvuoroja, jolla vanhemmat tuovat vanhempainiltakeskusteluissa esiin subjektiivuttaan: 1) Fakta- ja tilastotietoon liittyvät puheenvuorot, joissa painottui oma suhtautuminen yleiseen faktatietoon tai oma tilannearviointi siitä, miten nuoret yleensä toimivat. 2) Subjektiiviseen kokemukseen liittyvät puheenvuorot, joissa kerrottiin omia ratkaisuesimerkkejä, elämäntilanteen mukaisia pelisääntöjä (mm. olenko 6.-luokkalaisen vai 9.-luokkalaisen vanhempi), omia nuoruuskokemuksia ja ajatuksia siitä, miten ”ajat ovat muuttuneet”. 3) Vertaistuelliset puheenvuorot, joita olivat kannustaminen ja kommentit muiden vanhempien ratkaisuesimerkkeihin. Subjektiivutta ja yksilöllisiä näke-

myksiä elämänhallinnasta osoittaa myös se, kuinka huolestuneita vanhemmat ovat nuoren mahdollisista alkoholikokeiluista.

Hiukka vähätellään sitä, et eihän se nyt haittaa, jos se mun nuori juo alkoholi. Onhan kaikki sitä viinaa kokeillu, et kunhan ei käytä huumeita... Kuitenkin tosi moni, joka kokeilee huumeita, niin tekee sen sit hiukan humalassa. (K3)

Ne kysyy sitä, et no mitä me sit voidaan tehdä, jos nuori tulee humalassa? Ja siin on mun mielest älyttömän hyvin siinä vanhempainiltamallissa se, et mitä sä voit tehdä. Et sitä ne aina kysyy, et mitä jos mä joudun siihen tilanteeseen? (K3)

Keskustelunaiheina alkoholin ostaminen ja tarjoaminen

Kouluttajat kertoivat vanhempainiltojen keskustelunaiheiden vaihtelevan sen mukaan, mistä vanhemmat ovat kiinnostuneita. On kuitenkin kaksi aihepiiriä, joista vanhemmat ovat avanneet keskusteluja lähes joka illassa. Ne ovat alkoholin tarjoaminen alaikäiselle ja luottamuksen merkitys.

Kouluttajien mukaan vanhemmat puhuvat vanhempainilloissa sekä alkoholin ostamisesta että tarjoamisesta. Alkoholin ostamista nuorille tunnustetaan harvoin. Kotona tarjoamiselle vanhemmilla on paljon enemmän perusteluja, jotka liittyvät 1) kohtuukäytön oppimiseen, 2) esimerkin näyttämiseen, 3) turvalliseen tilanteeseen ja 4) vanhempien harkinnan mukaan ”oikeaan” ajoitukseen. Lisäksi ilmenee 5) vähättelyä: kyse on ”vain maistamisesta”.

Et se on se toistuva, et joku kommentoi siit, et miks ei voi tarjota... Et eiks kotona pitäis näyttää sitä esimerkkiä, eikä ollenka ajatella niinku sitä lakii tai muuta, vaan ajatellaan, et kyl sitä nuorena täytyy oppii. (K3)

Perheen omille alaikäisille nuorille tarjoaminen kuuluu keskusteluissa ikään kuin normaalina käytäntönä. Kouluttajien mukaan tämä tulee esiin lähes jokaisessa illassa, ja kouluttajat palauttavat keskustelun lakisääteisiin ikärajoihin. Tilanteissa, joissa joku vanhemmista mai-

nitsee, että meillä ikärajan noudattaminen on ehdotonta, seuraavaksi joku yleensä mainitsee, että kyllä meillä annetaan nuoren maistaa.

Tää että annetaanko lapsen maistaa alkoholia... joku sanoo, et meillä se on ihan ehdoton ja joku toinen on saattanut myöntää ihan avoimesti, ett kyllä meillä on laps saanut maistaa, vaikka jotain siideriä. (K2)

Sen sijaan, jos joku kertoo, että meillä annetaan maistaa, kouluttajien mukaan kukaan harvoin kyseenalaistaa käytäntöä, esimerkiksi ikärajojen perusteella.

En mä oo ainakaan kohdattu koskaan sitä, et joku olis sanonut, et ei meillä vaan. Vaik ihan varmasti niit vanhempii on, mut ehkä sit siin tilanteessa ei haluta tai uskalleta avata sitä suuta. (K3)

Alkoholin ostaminen alaikäisille sen sijaan saa vanhempainillassa aikaan vastareaktion, erityisesti jos joku kertoo ostaneensa alkoholia jonkun muun nuorille kuin omilleen.

Pari äitiä kertoi avoimesti ostaneensa 9.-luokkalaisille koulunpäättöjuomia... muutama muu äiti näytti raivostuneelta. (KP 2011)

Toisen perheen nuoren alkoholinkäyttöön puuttuminen arveluttaa vanhempia.

Eräs äiti kertoi, että huudot on saanut, kun on ilmoittanut nuoren koulukaverin kotiin, että teidän nuori on kännissä kadulla. Toinen oli nähnyt oman nuorensa kaverin kännivideon YouTubessa. Puhuttiin siitä, mitä pitäisi tehdä. (KP 2013)

Keskustelu heijastaa myös mielipidemittauksien tuloksia, jotka nekin on nähtävä aiheeseen kuuluvina julkisina keskusteluina. Esimerkiksi Panimoliiton (2011) tutkimuksessa 60 prosenttia aikuisista oli valmis tarjoamaan alaikäiselle alkoholia, ja THL:n (ks. Österberg & Puska 2012) gallupissa 18 vuoden ikärajaa mietojen alkoholijuomien ostajille piti sopivana 87 prosenttia ja liian matalana 11 prosenttia vastanneista. Eri kysymyksenasettelujen tuottamat erot tilastotiedoissa kertonevat alaikäisyyteen liittyvästä virallisesta ja epävirallisesta diskurssista: ikärajat koetaan sopiviksi tai vielä tiukempaa linjaa kannatetaan, mutta henkilökohtaisesti moni on valmis tarjoamaan alkoholia alaikäiselle. Myös kouluttajien mielestä tämä on hämmentävää.

Tavallaan toi on jännä, koska eiks täysraittiiden nuorten osuus kuitenkin oo kasvanut viime aikoina... Et mistä se sit johtuu, koska jos ei se tuu sieltä kotoolta, tai ainakaan niinku näy vanhempainilloissa mitenkään...? Se on jännä. Et mistä se sitten tulee. (K2)

Keskustelunaiheina luottamus ja kontrolli

Vanhempainilloissa säännöllisesti esiin nouseva luottamuksen käsite kuvaa vanhempien suhtautumista tilanteisiin, joissa vanhempi ei ole valvomassa nuorta. Kouluttajien haastattelujen perusteella vanhempainillan kaltaisessa julkisessa tilanteessa tulee esiin neljä erilaista vanhempain suhtautumistapaa: 1) luottamus, 2) epäluottamus, 3) kontrolli sekä 4) salliminen tai luovuttaminen. Samassa tilaisuudessa nousee esiin useampia, ristiriitaisiakin suhtautumistapoja. Usein pohditaan tiukan kontrollin tai sokean luottamuksen tuottamia riskejä. Parhaimmillaan vanhemmat haastavat keskusteluissa erilaisia näkemyksiä.

Kuvio 2. Erilaisia näkemyksiä luottamuksesta

Kouluttajien haastattelujen perusteella yleisimmältä vaikuttaa "kontrollin ja luottamuksen" yhdistelmä: ajatus siitä, että vanhemmuus ei voi olla "kyttämistä". Vanhempain keskusteluissa luottamus on myös sitä, että lapsi voi kertoa asioistaan vanhemmilleen.

Se keskustelu, jota käydään, on sitä, et meidän nuori ei, ja minä voin kyllä luottaa, ja samantyyppistä mitä oli tänäänkin täällä, et kyllä toistaiseksi olen luottanu. (K4)

Tilanteissa, joissa kontrolliyhteys katkeaa, vanhemman on ”pakko” luottaa nuoreen.

Jotkut vanhemmat kokee, että sitten kun se nuori pääsee bileisiin tai johonkin muuhun tämmöseen, missä sitten saattais olla alkoholia tarjolla, niin että sitä on siinä vaiheessa vaikee sitte kontrolloida. (K7)

Luottamuksen rikkomiseen liittyvistä kokemuksistakin illoissa on kerrottu.

Et sit kun vanhemmat oli lähteny kesämökille..., niin sit kävikin ilmi, et siellä on ollu niinku kunnan bileet kotona... (K6)

Hekin sit havahtui vasta, kun siel oli ollu alkoholia kotona kaapissa, et sit ku oliku huomattu, että pullosta olikin hävinnyt sieltä, että oli hoksanneet että nämähän pitääkin pistää lukkojen taakse... (K5)

Etä lähtökohtaisesti luotetaan, ja jos se luottamus petetään, niin sitten ... nuorelle voi sitten tulla erilaisia sanktioita siitä, että jos on... sen luottamuksen pettäny. (K7)

Pohdinta

Artikkelin tavoitteena oli tarkastella, 1) miten vierailevan kouluttajan toteuttama alkoholiaiheinen vanhempainilta rakentuu sosiaalipedagogiseksi interventioksi ja 2) miten vanhemmat keskustelevat alkoholikasvatuksesta vanhempainillassa. Määrittelin lähtökohdaksi, että vanhempainilta voidaan nähdä sosiaalipedagogisena interventiona, jos se 1) on vuorovaikutteinen, 2) ymmärtää ja tulkitsee yhteiskunnallista todellisuutta, jossa nuoret ja vanhemmat elävät, 3) rohkaisee vanhempia itsekasvatuksellisiin pohdintoihin (vrt. Ranne 2002, 113–114; Thiersch 1986, 71). Aineiston perusteella vanhempainiltaprosessista ovat erotettavissa sosiaalipedagogisen intervention eri vaiheet. Suunnitelmallisuus ja arviointi toteutuvat. Kirjallisena

vanhempien palautetta on tosin koottu vain noin kolmanneksessa toteutetuista illoista, ja silloinkaan kaikki eivät ole palauttaneet lomaketta. Kirjallinen kouluttajapalaute on saatu jokaisesta 50 illasta. Kehittämiskohteenä voisi nähdä paikallisen etukäteisdiagnoosin tarkentamisen – toisaalta nykymuodossa kuullaan juuri läsnä olevien vanhempien ajatuksia ja arjessa läsnä olevien ammattilaisten kokemuksia paikallisesta tilanteesta.

Osallistumattomuus on vanhempainiltojen perusongelma erityisesti, jos pyritään laajasti tavoittamaan sosiaalipedagogiseen interventioon. Pääosa vanhemmista piti vanhempainiltaa tarpeellisena ja sen vuorovaikutteisuutta hyödyllisenä. Vanhempien mukaan (14 mainintaa) oli ikävää, että kaikista vanhemmista oli paikalla vain osa. Palautteen antajilla oli kolmenlaisia selityksiä: 1) vanhemmat eivät miellä, että asia koskee heitä, 2) kutsu ei ole mennyt perille, 3) vanhemmat ovat välinpitämättömiä lastensa tekemisistä. Palautteessa painotettiin, että asia koskee kaikkia vanhempia ja olisi toivottavaa, että useammat olisivat paikalla. Aineistosta ilmenee, että vanhemman on mahdollista myös olla paikalla ja osallistumatta, vuorovaikutteisesta toteutuksesta huolimatta. Tämä saattaa johtua siitä, että vanhempainilloissa on totuttu perinteiseen puhujakeskeisyyteen, tai yksinkertaisesti ajan säästämistä.

Ehkä se on just, että kun noi on niin isoja tilanteita, missä mä oon ollu, että siellä on ihmiset hyvin tarkkana, että kommentoiko kukaan mitään, ja... se on sitä kelloon vilkuilua, että sieltä pääsee äkkiämpää pois ku on hiljaa. (K1)

Vanhempainiltointervention onnistuminen edellyttää yhteistyötä koulun ja kouluttajan välillä, vanhempien mielipiteiden ilmaisun mahdollistavia menetelmiä sekä palautekeskustelua. Entä miten nuorten alkoholinkäyttöä voitaisiin ehkäistä käytännön arjessa? Haastatteluaineiston valossa ”koko kylän vanhempien” yhteistyö ei näytä kovin todennäköiseltä. Suomen Vanhempainliiton illoissa (5) sopimusmuotoista yhteistyötä tarjottiin yhdeksi ratkaisuksi, MLL:n illoissa (41) sopimusta ei erikseen ehdotettu, vaikka illoissa keskusteltiin kotiintuloajoista ja nuorten turvallisesta juhlimisesta. Yleisesti vanhemmat olisivat valmiita siihen, että koulussa koottaisiin vanhempien yhteystietoja ja Facebook-ryhmiä yhteydenpidon helpottamiseksi, mutta

eivät alkoholiaiheisiin kasvatussopimuksiin. Näyttää siltä, että alkoholilain ikärajojen noudattamista tukevien yhteisöllisten sopimusten tekemistä vanhempainilloissa estää ainakin kolme seikkaa. Ensiksikin paikalla on vain osa vanhemmista. Toiseksi vanhempien näkemykset ikärajojen noudattamisesta vaihtelevat. Kolmanneksi, vaikka nuorten juomista kodin ulkopuolella haluttaisiinkin rajoittaa, monissa kodeissa tarjotaan nuorille alkoholia.

Artikkelissa aiemmin esiteltyjen alkoholinkäyttötutkimusten valossa ei ole yllättävää, että vanhemmat esittävät vanhempainilloissa toisistaan poikkeavia näkemyksiä alaikäisten alkoholinkäytöstä. Vanhempien omat alkoholinkäyttötottumukset ovat erilaisia, samoin heidän kasvatustavoitteensa ja perheensisäiset sosiaalistamiskäytäntönsä. Arkiuuntautuneessa sosiaalipedagogiikassa on huomattu jännite kontrollin ja kasvatuksen välillä (Böhnisch 1992, 69–71; Hämäläinen & Kurki 1997, 138). Vanhemmuuteen liittyvässä tutkimuksessa on ollut esillä mm. subjektiivista korostava dialogisen kasvatuksen ihanne (Värrä 2004) ja heikko, salliva vanhemmuus (Hoikkala 1993, 52; Pitkänen 2006), jotka saattavat vanhemmilla sekoittaa toisiinsa. Nuoren subjektiivisuuden ja oman elämänhallinnan tukeminen ei tarkoita sitä, että vanhempi ei saisi puuttua nuoren tekemisiin. Jossain määrin kontrollin ja kasvatuksen välinen jännite näkyy myös vanhempainillan luottamukseen liittyvissä keskusteluissa, joita olisi hyvä tutkia jatkossa tarkemmin.

Sosiaalipedagogisen toimijan oma orientaatio on keskeinen tekijä intervention toteuttamisessa ja ihmisten aktivoimisessa (Ranne 2002, 113–115). Artikkelin lopuksi tarkastelen vielä sitä, millaisiin itsekasvatuksellisiin prosesseihin (vrt. Hämäläinen & Kurki 1997, 18–19) haastatellut kouluttajat henkilökohtaisesti haluavat vanhempia rohkaista. Nii-tä ovat nuoren kuunteleminen, luottamuksen rakentaminen ja arkisista asioista sopiminen. Nämä teemat nousevat dialogisen kasvatussuhteen ihanteesta (ks. Freire 2005, 85–86, 97–101; Kurki 2002, 62; Värrä 2004).

No... mä pidän ehkä kaikkein tärkeimpänä sitä, että puhutaan sitte päihdekasvatuksesta tai mediakasvatuksesta tai mistä tahansa, niin et siellä on kuitenkin aina ne perusjutut mitkä vaikuttaa ihan kaikkeen. Et niinku vanhemmat on läsnä, ja ne juttelee, ja on kiinnostuneita niinku lapsen elämästä. Et tavallaan niinku mä

nään, että se on kaikkein parasta kasvatusta ja ehkäisyä myös päihteissä. (K2)

Ehkäisevässä päihdetyössä on viime aikoina noussut esiin ”alkoholi-haitat muille” -ajattelu, johon myös sisältyy ajatus lasten kodeissaan kokemista alkoholihaitoista (Warpenius, Holmila & Tigerstedt 2013). Kuten myös Lasten seurassa -ohjelmaa arvioinut Piispa (2013, 35) toteasi, kouluttajien kirjallisissa palautteissa ei paljoakaan kuvattu keskusteluja vanhempien alkoholinkäytöstä. Haastattelut toivat lisätietoa: kouluttajat kertovat ottavansa säännönmukaisesti esille vanhempien alkoholinkäytön.

No se aikuisen esimerkki... Mä ite ajattelen, että se on se merkityksellisin, että mitä ne kotona olevat aikuiset sillä omalla alkoholinkäytöllään taikka käyttämättömyydellensä viestii sille lapsellensa. (K7)

Kun mä aloitan sitä iltaa, niin mä sanon, että me ollaan tässä isojen asioitten äärellä, että mä tiedän, että joku meistä voi olla haa-voilla tämän asian vuoksi, ja meillä on kipeitä kokemuksia, kun tää alkoholinkäyttö on ollu niin värikästä Suomessa... se on aiheuttanut monenlaista haavaa ja ikävää, ja sit se toinen puoli, että kun se kuuluu meidän juhla- ja kulttuuriperinteeseen myöskin. Ja sitten kun osataan viisaasti käyttää, niin sehän on ihan ok. (K1)

Onko vanhempainilta sosiaalipedagoginen interventio? Erilaisten näkemysten kohtaustaikkana on, samoin ennaltaehkäisevän lähestymistapansa puolesta (vrt. Hämäläinen & Kurki 1997, 49; Ranne 2002, 100). Ihmisten elämänhallintakeinot tulevat esiin, kun pyritään rajoittamaan sellaista ongelmaa, joka on selvästi koettu ongelmaksi omassa elämismaailmassa (Grunwald & Thiersch 2009, 135–137). Kysymys kuuluukin, antavatko kaikki vanhemmat nuorten alkoholinkäytölle ongelman merkityksen? Joka tapauksessa vanhemmat tarvitsevat vaihtoehtoja itsestään selvinä pitämilleen kasvatuksellisille ratkaisumalleille omassa arjessaan (Suoranta 2000, 17). Vanhempainiltojen luennot tarjoavat valmiita käytäntöjä ja keskustelut tuovat esiin erilaisia ratkaisumalleja. On mahdollista, että keskusteleva alkoholi-aiheinen vanhempainilta tuottaa yksilövanhemmissa ”itsekasvatuksellisia prosesseja”, omien toimintatapojen reflektoinnin myötä.

Lähteet

- Aira, T., Kannas, L., Kokko, S. & Villberg, J. 2010.* Nuorten päihdekokeilut ja asenteet muutoksessa. Mannerheimin Lastensuojeluliiton ehkäisevän päihdetyön (EPT) hankkeen seurantatutkimus. Osa 2. Loppukartoitus. Helsinki: Mannerheimin Lastensuojeluliitto/Jyväskylä: Jyväskylän yliopiston terveyden edistämisen tutkimuskeskus.
- Alkoholilaki 1994. 8.12.1994/1143.*
- Babor, T., Caetano, R., Casswell, S., Edwards, G., Giesbrecht, N., Graham, K., Grube, J., Hill, L., Holder, H., Homel, R., Livingston, M., Österberg, E., Rehm, J., Room, R. & Rossow, I. 2010.* Alcohol: No Ordinary Commodity. Research and public policy. Second Edition. Oxford: Oxford University Press.
- Berger, P. L. & Luckmann, T. 1998.* Todellisuuden sosiaalinen rakentuminen. Helsinki: Gaudeamus Kirja.
- Bronfenbrenner, U. 1979.* The ecology of human development: Experiments by nature and design. Cambridge: Harvard University Press.
- Böhmisch, L. 1992.* Sozialpädagogik des Kindes- und Jugendalters. Eine Einführung. 2. Aufl. Weinheim und München: Juventa.
- Elmeland, K. & Kolind, T. 2012.* "Why Don't They Just Do What We Tell Them?" Different Alcohol Prevention discourses in Denmark. *Young* 20 (2), 177–197. Saatavilla <http://you.sagepub.com/content/20/2/177>. Haettu 3.11.12.
- Freire, P. 2005.* Sorrettujen pedagogiikka. Tampere: Vastapaino.
- Grunwald, K. & Thiersch, H. 2009.* The concept of the 'lifeworld orientation' for social work and social care. *Journal of Social Work Practice* 23 (2), 131–146.
- Hall, S. 1999.* Identiteetti. Tampere: Vastapaino.
- Hawks, D., Scott, K., McBride, N., Jones, P. & Stockwell, T. 2002.* Prevention of Psychoactive substance use. A selected review of what works in the area of prevention. Geneva: WHO.
- Helenius, J. 2011.* Kissa pöydälle – puhu alkoholista nuoren kanssa. Lasten seurassa -ohjelma. Porvoo: Alko Oy.
- Herring, R., Thom, B., Beccaria, F., Kolind, T. & Moskalewicz, J. 2010.* Alcohol harm reduction in Europe. Teoksessa T. Rhodes & D. Hedrich (eds.) Harm reduction: Evidence, Impacts and Challenges. Luxembourg: European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction, 275–301.

- Hoikkala, T. 1993.* Katoaako kasvatus himmeneekö aikuisuus? Aikuistumisen puhe ja kulttuurimallit. Jyväskylä: Gaudeamus.
- Holmila, M. & Helasti, K. 2001.* Sallia vai kieltää? Vanhempien käyttämät keinot 15-vuotiaitten päihdekasvatuksessa. Yhteiskuntapolitiikka 66 (2), 169–172.
- Holmila, M. & Raitasalo, K. 2002.* Vanhempien näkemykset nuorten päihdeidenkäytöstä ja sen ohjaamisesta. Teoksessa M. Holmila (toim.) Asuinalue ja päihdehaitat. Arviointitutkimus ehkäisevästä paikallistoiminnasta Tikkurilassa ja Myllypurossa. Tutkimuksia 122. Helsinki: Stakes, 79–90.
- Holmila, M. & Raitasalo, K. 2008.* Lapsuudenkodin alkoholin liikakäytön vaikutukset vanhemmuuteen ja omaan ongelmajuomiseen. Teoksessa P. Moisio, S. Karvonen, J. Simpura & M. Heikkilä (toim.) Suomalaisen hyvinvointi 2008. Helsinki: Stakes, 294–307.
- Hämäläinen, J. 2003.* Arkilähtöinen sosiaalipedagogiikka. Sosiaalipedagoginen aikakauskirja 4, 65–75.
- Hämäläinen, J. & Kurki, L. 1997.* Sosiaalipedagogiikka. Porvoo: WSOY.
- Härkönen, J. 2013.* Not a wet generation but a wet nation – The dynamics of change and stasis in the Finnish drinking culture from 1968–2008. Väitöskirja. Tampere: National Health Institute for Health and Welfare.
- Jaatinen, J. 2000.* Viattomuuden tarinoita. Nuoret päihdekulttuurinsa kuvaajina. Raportteja 251. Helsinki: Stakes.
- Kivelä, A. 1997.* Pedagoginen toiminnanteoria ja sosialisatioteoria. Teoksessa P. Siljander (toim.) Kasvatus ja sosialisatio. Tampere: Gaudeamus, 32–65.
- Kouluterveyskysely 2010 ja 2011.* Taulukot aiheittain. Saatavilla http://www.thl.fi/fi_FI/web/fi/tilastot/vaestotutkimukset/kouluterveyskysely/tulokset/aiheittain/paihteet_ja_riippuvuudet. Haettu 2.5.2013.
- Kurki, L. 2002.* Persoona ja yhteisö. Personalistinen sosiaalipedagogiikka. Jyväskylä: SoPhi.
- Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 8.4.1983/361.*
- Lastensuojelulaki 13.4.2007/417.*
- Maunu, A. 2012.* Ryypäämällä ryhmäksi. Ehkäisevän päihdetyön karttalehtiä nuorten ja nuorten aikuisten juomiskulttuureihin. Helsinki: Ehkäisevä päihdetyö EHYT ry.
- Metso, T. 2004.* Koti, koulu ja kasvatus. Kohtaamisia ja rajankäyntejä. Väitöskirja. Suomen Kasvatustieteellinen seura. Kasvatusalan tutkimuksia. Research in Educational Science 19. Turku: Turun yliopisto.

- Myllyniemi, S. (toim.) 2012.* Monipolvinen hyvinvointi. Nuorisobarometri 2012. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö, Nuorisotutkimusverkosto, Nuorisoasiain neuvottelukunta.
- Mäkelä, P., Mustonen, H. & Tigerstedt, C. (toim.) 2010.* Suomi juo. Suomalaisen alkoholinkäyttö ja sen muutokset 1968–2008. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- Nivala, E. 2006.* Kunnan kansalainen yhteiskunnan kasvatuksellisenä ihanteena. Teoksessa L. Kurki & E. Nivala (toim.) Hyvä ihminen ja kunnan kansalainen. Johdatus kansalaisuuden sosiaalipedagogiikkaan. Tampere: Tampere University Press, 25–102.
- Nivala, E. 2007.* Kansalaisuus nuorisokasvatuksen teorian jäsentäjänä. Teoksessa E. Nivala & M. Saastamoinen (toim.) Nuorisokasvatuksen teoria. Perusteita ja puheenvuoroja. Helsinki: Nuorisotutkimusseura/Nuorisotutkimusverkosto, 93–131.
- Panimoliitto 2011.* Gallututkimus You Gov:n ja YouGov Finland Viestintätoimisto Deskin kanssa. http://www.panimoliitto.fi/panimoliitto/liitetiedostot/pdf/alkoholiasennetutkimus_2011.pdf Haettu 7.4.2012.
- Peltonen, J. 1997.* Sosialisatio ja kasvatustutkimuksen näkökulmasta. Teoksessa P. Siljander (toim.) Kasvatustutkimus ja sosialisatio. Helsinki: Gaudeamus, 14–31.
- Piispa, M. 2013.* Alkoholit, vanhemmuus, vastuullisuus. Yhteenvetoarvio Lasten seurassa -ohjelmasta 2009–2012. THL – työpaperi 4/2013. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- Pitkänen, T. 2006.* Alcohol Drinking Behavior and Its Developmental Antecedents. Väitöskirja. Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research 293. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Raitasalo, K., Huhtanen, P., Miekka, M. & Ahlström, S. 2012.* Nuorten päihteidenkäyttö Suomessa 1995–2011. Espad -tutkimuksen tulokset. THL. Raportti 2012_059. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- Ranne, K. 2002.* Sosiaalipedagogiikan ydintä etsimässä. Sosiaalipedagogiikka suomalaisten ja ruotsalaisten asiantuntijahaastattelujen sekä dokumenttien valossa. Annales Universitatis Turkuensis 189. Turku: Turun yliopisto.
- Ryan, S. M., Jorm, A. F., Kelly, C. M., Hart, L. M., Morgan, A. J. & Lubman, D. I. 2011.* Parenting strategies for reducing adolescent alcohol use: a Delphi consensus study. BMC Public Health 2011, 11: 13. Saatavilla <http://www.biomedcentral.com/1471-2458/11/13>.

- Samposalo, H. 2013.* Juomatapojen yhteys alkoholihaittoihin ja riskikäyttäytymiseen 14–16-vuotiailla nuorilla. Väitöskirja. Acta Universitatis Tamperensis 1819. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Siniharju, M. 2003.* Kodin ja koulun yhteistyö peruskoulun alkuopetusluokilla. Yhteistyön arvostus ja toteutuminen Helsingin kaupungin peruskoulujen alkuopetusluokilla lukuvuosina 1983–1984 ja 1998–1999. Helsingin yliopiston opettajankoulutuslaitos. Tutkimuksia 242. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Soikkeli, M. 2011a.* Päihdevalistus tutkimuksen valossa. Teoksessa M. Soikkeli, M. Salasuo, A. Puuronen & M. Piispa (toim.) Se toimii sittenkin – kuinka päihdevalistuksesta saa selvää. Julkaisuja 116. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/ Nuorisotutkimusseura, 37–42.
- Soikkeli, M. 2011b.* Tutkimustiedon tulkinnasta, käytöstä ja väärinkäytöstä. Teoksessa M. Soikkeli, M. Salasuo, A. Puuronen & M. Piispa (toim.) Se toimii sittenkin – kuinka päihdevalistuksesta saa selvää. Julkaisuja 116. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, 59–66.
- Soikkeli, M. & Warsell, L. (toim.) 2013.* Laatutähteä kiertämässä. Ehkäisevän päihdetyön laatukäsikirja. Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos.
- Suoranta, J. 2000.* Kasvatuksellisesti näkeväksi. Sivistyksellinen kasvatustaajattelu tässä ajassa. Tampere: Tampere University Press.
- Tallgren, S. & Helenius, J. 2013.* Lasten seurassa -ohjelman vanhempainiltamalli. Helsinki: Mannerheimin Lastensuojeluliitto. (Julkaistaan loppuvuodesta 2013.)
- Thiersch, H. 1986.* Die Erfahrung der Wirklichkeit. Weinheim/München: Juventa.
- Thiersch, H. 2006.* Die Erfahrung der Wirklichkeit. Perspektiven einer Alltagsorientierten Sozialpädagogik. 2. ergänzte Auflage. Weinheim und München: Juventa.
- Thiersch, H. & Rauschenbach, T. 1987.* Sozialpädagogik/Sozialarbeit: Theorie und Entwicklung. Teoksessa H. Eyferth, H-U. Otto & H. Thiersch (Hrsg.) Handbuch zur Sozialarbeit/ Sozialpädagogik. Eine systematische Darstellung für Wissenschaft, Studium und Praxis. Neuwied/Darmstadt: Luchterhand, 984–1016.
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2002.* Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.
- Törrönen, J. 2010.* Identiteettien ja subjektiasemien analyysi haastatelluaineistossa. Teoksessa J. Ruusuvoori, P. Nikander & M. Hyvärinen (toim.). Haastattelun analyysi. Tampere: Vastapaino, 180–211.

- Törrönen, J. & Maunu, A. 2004.* Ravintola, sosiaalisuus ja kulttuuriset erotteot. *Sosiologia* 41 (4), 322–336.
- Törrönen, J. & Maunu, A. 2005.* Kevyet irtiotot ja raskas sosiaalisuus. Alkoholi nuorten aikuisten ravintolailtaa kuvaavissa kertomuksissa. *Yhteiskuntapolitiikka* 70 (3), 266–282.
- Värri, V.-M. 2004.* Hyvä kasvatusta – kasvatusta hyvään. Dialogisen kasvatuksen filosofinen tarkastelu erityisesti vanhemmuuden näkökulmasta. Tampere: Tampere University Press.
- Warpenius, K., Holmila, M. & Tigerstedt, C. (toim.) 2013.* Alkoholi- ja päihdehaitat läheisille, muille ihmisille ja yhteiskunnalle. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- Wood, E., Shakeshaft, A. & Gilmour, S. 2006.* A systematic review of school-based studies involving alcohol and the community. *Australian and New Zealand Journal of Public Health* 30 (6), 541–549.
- Österberg, E. & Puska, P. 2012.* Vastuullisella alkoholipolitiikalla on väestön vahva tuki. THL:n tiedote 8.3.2012. Saatavilla http://www.thl.fi/fi_FI/web/fi/tiedote?id=28947. Haettu 2.5.2013.